

הלכות ט' באב שיהל בשבת

ונדחה למוצאי שבת – תשפ"ב

זמני היום (אופק י-ם)

- שקיעה - תחילת הצום: 19:36
צאת השבת: 20:11
ר"ת: 20:48
הצות היום: 12:45
סיום הצום: 19:59

ערב שבת (ה' באב)

- א. נוהגים ללבוש בשבת זו בגדי שבת כמו בשאר שבתות השנה, ובני ספרד מותרים אף לכתחילה ללבוש בגדים מכובסים ומוגהצים.
ב. בתענית עצמה אסור ללבוש בגדים מכובסים, ועל כן לבני ספרד יש ליכור ולהכין בערב שבת בגדי חול על ידי שילבשם ביום שישי זמן מועט...
ג. בני ספרד מותרים מצד הדין בגילוח ותספורת ביום שישי, אולם נכון להחמיר בזה ובפרט בני תורה, כדי שיכנסו לתענית כשהם מנוולים.
ד. וכני אשכנזי, נהגו לאסור עצמם בדברים אלו כבר קודם שבוע זה.

שבת (ט' באב)

- ה. עינויים האסורים בט' באב מותרים בשבת זו, ובני אשכנזי נוהגים איסור בתשה"מ מלבד ל"ט.
ו. בני ספרד נהגו ללמוד תורה גם בדברים המשמחים ואפילו אחר הצות היום עד השקיעה, וכן לקרוא הפרשה שמו"ת עם פרש"י...
ז. אין אומרים "צדקתך" במנחה של שבת.

סעודה שלישית (סעודה המפסקת)

- ח. יקדימו להתפלל מנחה בשבת זו כדי שישפיקו הציבור לסיים סעודה שלישית קודם השקיעה.
ט. בסעודה שלישית מותר לאכול כמה מאכלים ואפילו בשר ודגים ולשתות יין, ואין להימנע ולהחמיר שום מאכל וכפי הרגלו בכל שבת...
י. בסעודה שלישית יושבים על כסאות כרגיל, ואין להכין את נעלי הברד עד מוצאי שבת.
יא. מותר לשיר שירי שבת גם בסעודה ג'.
יב. אין לומר בשבת נאכל ונשתה הרבה כדי שיהיה כח לצום, או נאכל מאכל פלוני שהוא טוב ומועיל לצום, וכן בסעודה שלישית לא יאמרו נאכל סעודה מפסקת.

- ר"צ ובמ"ב סק"ד, וע"ע בשע"ת שם, דאפי' לדבר מצווה, וכ"ד הגרי"ש זצוק"ל הובא בס' אשרי האיש פ"ע.
יג. אותם שקשה להם התענית ורגילים ליטול קודם הצום טבליות וטיפות למניעת בחילות והקאות בתענית, וכן כדורי "קלי צום", ומשככי כאבים, מותרים הם בלקיחתם גם בשבת, ולא יאמרו בפניהם שלקיחתם בכדי להקל על הצום.
יד. נגמור סעודה שלישית קודם השקיעה, מותר להדיח את פיו במים או ב"ממי פה" להסיר את שיורי המאכל, (אולם אין חיוב), ויש להימנע מלצחצה את שיניו במשחזה שיניים.
טו. זמן כניסת הצום בשקיעת החמה (19:36), וצריכים להזהר מאד להפסיק סעודה שלישית כמה דקות קודם השקיעה, ויזרו כל אחד את בני ביתו לבל ימשיכו בסעודתם כבשאר שבתות השנה.
טז. אין להסיר מעליו את נעלי השבת העשויים מעור ולנעול נעלי בד עד זמן צאת השבת כדי שלא ייחשב כאבלות בפרהסיא (וצאת השבת לענין זה, י"א דק' אחר השקיעה 20:06 (הליכו"ש עמ' תמב) וי"א 20 דק' מ-19:56.
יז. אין ללבוש את בגדי החול עד צאת השבת. כמו כן אין ליקח את ספרי 'הקיעות' מביתו לבית הכנסת קודם זמן זה, אלא אם כן יקרא בהם מעט בהגיעו לבית הכנסת.
יח. אין לגבאי בית הכנסת להסיר את הספסלים ולפרוס שטיחים וכן להכין את ספרי הקיעות קודם צאת השבת (שם, וברמ"א ס' תרס"ז).
יט. קודם החלפת הבגדים וחליצת המנעלים יאמרו: "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ללא שם ומלכות.
כ. מיד בצאת השבת, קודם הליכתו לבית הכנסת יחלוץ את נעלי העור וינעל המנעלים המותרים בתענית.
כא. ראוי לאחר מעט את תפילת ערבית במוצ"ש כדי שתהיה אפשרות לקהל להתארגן ולהחליף בנדיהם.
כב. גם הנוהגים להחמיר כר"ת בשאר שבתות השנה, במוצ"ש זה יחליפו המנעלים והבגדים מיד בצאת השבת של זמן הגאונים, אולם אין להם להקל בשאר מלאכות דאורייתא.
כג. אם שכח להכין בגדים מכובסים, ישאר בתענית עם בגדי השבת.
כד. במוצ"ש מותר לפנות השולחן ולסדר מעט את הבית ולטאטא הרצפה, אולם אין לשטוף את רצפת הבית.
כה. יש להימנע מלשטוף כלים עד למחרת ביום ראשון אחר הצות היום (12:45) אולם אם נצטבר בכיור כמות גדולה של כלים אחר השבת, וגורם הדבר לריח רע, או שמושך חרקים, או שצריכים את הכלים בכדי להאכיל את הקטנים, מותר לשטפם מיד במוצ"ש.
ס' תקנט סע"י י', מ"ב ס' תקנד ס"ק מג, מקור חיים ס' תקנד סכ"ב. אשרי האיש

ז' עא ה"ד. ובשעת הצורך יש להתיר גם בלילה, ע"י היטב בביה"ל שם ד"ה עד לאחר הצות, וביו"ד ס"י שפ סכ"ב. ובפרט לדעת האור זרוע והחזו"ע עמ' שיט שהיקלו במלאכה בלילה. ואע"ג שידיו נוגעות במים, אי"ז רחיצה של תענוג, ראה רמ"א ס"י תקנד ס"ט ובמ"ב שם. וביוסף אומץ ס"י תתפג, אול"צ ג' פכ"ט, שמעתתא דמשה ע' תלד בשם הגרמ"פ.

כו. מותר לקלח ולרחוץ בין ביום ובין בלילה תינוקות וילדים קטנים מתחת לגיל שש, ויש להתיר לרחצם אפילו במים חמים. (ראה שו"ע ריש ס"י תרטז, ובב"ח ובמג"א שם סק"א. ואין לחוש במה שידיו נוגעות במים החמים, ראה שו"ע ס"י תקנד ס"ט, ובמ"ב ס"ק י"ט, ובכה"ח ס"י תקנא ס"ק מו).

כז. אין לכבס כלל בט' באב אפילו אם הצטברה כמות גדולה, ואין היתר לכבס אחר הצות היום. (שו"ע יו"ד ס"י שפט ד, מ"ב תקנא ס"ק כא).

מדיני הבדלה במוצאי שבת

כח. אין מבדילין על הכוס ולא מברכים על הבשמים, ורק על הנר יברכו ברכת מאורי האש. (שו"ע ס"י תקנ"ו).

כט. נוהגים שהשליח ציבור מברך בבית הכנסת על הנר לאחר תפילת ערבית קודם קריאת מגילת "איכה" ומכוון להוציא את כל הקהל י"ח. (משום ברוב עם, ברכות נג ע"א, ובשו"ע ס"י רח"צ סעי' יד, וראה בית יוסף ס"י תקנ"ו, ברכ"י ס"י תרצ"ג סק"א, מ"ב ס"י תקנ"ו סק"א).

ל. האשה תברך בביתה ברכת מאורי האש בשם ומלכות. (החיד"א בברכ"י ס"י תרצ"ג סק"א, כה"ח ס"י רצ"ו או"י נה, שו"ת מנח"ש ח"ב ס"י נג, הגריש"א זצ"ל הובא בספר הל' ביה"מ - קארפ עמ' קפח, חזו"ע עמ' שמג, שו"ת שבה"ל ח"ז ס"י עז, שש"כ פס"א או"י כד. ועי' ביה"ל ס"י רצו ד"ה לא). **ויכולה לברך במושך כל הלילה.**

לא. אם שכחו ולא ברכו על האש במוצ"ש, לא יברכו למחרת היום. (מ"ב ס"י תקנ"ו סק"א, כה"ח ס"י תקנ"ו סק"ג).

לב. חולה שהותר לו לאכול בתענית ע"פ הוראת רופא או מורה הוראה, יבדיל תיכף במוצ"ש גם אם מרגיש שיכול להתענות עד למחרת בבוקר. (כן מבואר בתשובת כנה"ג ס"י עא, ברכ"י ס"י תקנ"ו סק"ב, שע"ת שם, שו"ת מנח"י ח"י ס"י לא או"י ט', שו"ת משנה ח"י"א ס"י תנה, אול"צ ח"ג פכ"ט או"י ח', חזו"ע עמ' שז). **וי"א דימתין ויבדיל קודם אכילתו.** (כה"ח ס"י תקנ"ו סק"ט, ישיביל עבדי ח"י ס"י לו, הגר"מ אליהו זצ"ל שם).

לג. מעוברות ומניקות בפועל תוך כ"ד חודש (ואפילו אם התענוק ניזון גם ע"י תוספי מזון ואינה מניקה מלא, יש לה דין מינקת, כ"כ בס' חוט השני שבת ח"ב עמ' שיב בשם מרן החזו"א, אול"צ ח"ג עמ' רלט. ומיהו אם אינה מניקה כלל, חייבת בתענית לאחר ל' יום מעת לידתה). אע"ג דבכל שנה חייבות בצום ט"ב, בשנה זו שהצום נדחה יש להקל ולפטור מהתענית, ואינם צריכות לאכול בשיעורים, ומ"מ אם הרגשתם טובה כפי שבדרך כלל מצוי ברוב המעוברות והמניקות, יצומו עד הצות היום בלבד. (שב"י ח"ג ס"י לו, בה"ל ס"י תקנ"ט ד"ה ואינו, שו"ת דברי מלכיאל ח"ג סימן כו, כה"ח ס"י תקנ"ט ס"ק עה, תורת היולדת פמ"ח ס"ד גבי מניקות, שו"ת יחוד"ד ח"ג ס"י מ, חזו"ע עמוד נז, הליכו"ש פט"ז דבה"ל או"י ג'. ומיהו האול"צ ח"ג פכ"ט או"י ג' החמיר בזה. ומ"ש שאם הרגשתן טובה וכו', הליכו"ש שם, ועי' בשב"י שם, מ"ב ס"י תקנד ס"ק יד, פמ"ג ס"י תקנד א"א סק"ט), **ומכל מקום אסורות בניעילת הסנדל, וברחיצה ובשאר עינויים.** (פשוט).

לד. מעוברות ומניקות המתענות עד הצות היום, אם אפשר שבעליהן יבדילו להן במוצ"ש ויתנו לקטן שהגיע לחינוך לשתות כמלא לוגמיו, כן יעשו, (ולכא למחשד דלמא אתי למיטרך, ראה מ"ב ס"י תקנ"ט ס"ק ל). ואם לאו, יבדילו לעצמן עם נר וללא בשמים. (ומ"ש שמוותרות להבדיל בעצמן, הוא ע"פ שו"ע ס"י רצ"ו סעי' ח', ובברכ"י שם, חזו"ע שם. ועי' משנה ברורה שם ס"ק לה), **ואפילו הם מבנות אשכנז יבדילו לעצמן, (דעת הגר"ש אלישיב והגר"ן קרליץ הובא במ"ב דרשו' ס"י תקנ"ה ע"י 5).**

לה. כל בני הבית רשאים להתכוון לצאת ידי חובת הבדלה זו של החולה, ושוב אינם צריכים לחזור ולהבדיל במוצאי היום. (ברכ"י תקנ"ו, שו"ת שבה"ל ח"ח, קכט, שו"ת משנה"ה ח"ז ס"י לט, שו"ת צ"א ח"ד, מ"ד, חזו"ע שם).

לו. חולה המבדיל בתענית, יבדיל על יין או מיץ ענבים וישתה כמלא לוגמיו, וכן הוא מנהג בני ספרד, (כנה"ג שם, שו"ת אול"צ שם, חזו"ע שם) ודלא כמ"ש הכה"ח ס"י תקנ"ו ס"ק ט'). **אולם רבים מבני אשכנז נוהגים לכתחילה להבדיל על חמר מדינה כגון, בירה, מיצי פירות טבעיים, קפה, או שנותנים לקטן לשתות היין. (שו"ת מנח"י ח"ח ס"י ל, שו"ת שבה"ל ח"ז ס"י עז, שש"כ פס"ב סעי' מו, הגריש"א ה"ב"ד בס' ביה"מ - קארפ עמ' קצג, ועי' כה"ח שם).**

לז. קטנים שהגיעו לחינוך (מגיל שש ואילך), י"א שיבדילו על הכוס קודם אכילתם וכן דעת בני ספרד. (חזון עובדיה עמ' שנב, אול"צ ח"ג פכ"ט או"י ח', מאמ"ר - אליהו שם). **וי"א שאינם צריכים להבדיל וישמעו ההבדלה במוצאי היום וכן מנהג רבים מבני אשכנז.** (הגר"ש אלישיב ה"ב"ד ס"י ביה"מ שם, הגר"ח"ק הובא בקובץ תשובות ח"א ס"י נו, מועדים וזמנים ח"ז ס"י רנה, שש"כ פס"ב או"י מה).

לח. חולה המבדיל, לא יאמר הפסוקים שבתחילת ההבדלה, אלא יתחיל בברכת הגפן. (פת"י יו"ד ס"י שצא, חזו"ע ע' שלח, שש"כ פס"ב מ"ד).

לט. במוצאי שבת אין מברכים על הבשמים כלל, ואף חולה המבדיל לא יברך אלא על הנר בלבד. (שו"ע ס"י תקנ"ו ס"א).

מ. חולה הצריך לשתות רק מים (ותה ומשקאות קלים בכלל זה), וכן הלוקח תרופות, אינו חייב בהבדלה. (שו"ע רצט ס"א, שו"ת שבט הלוי ח"ח ס"י קכט, אול"צ ח"ג פכ"ט ה').

מא. הנוהגים לומר קודם תפלת ערבית "לדוד ברוך ה' צורי", וכן "למנצה בנגינות", לא יאמרוהו במוצ"ש זה. (רמ"א ס"י תקנ"ט סעי' ב', מועד לכל חי ס"י י', כה"ח שם או"י ח', מ"ב ס"י רצ"ג סק"א).

מב. מבדיל בתפלה ואומר "אתה חוננתנו", ואם שכח, אינו חוזר אע"פ שאין מבדילין על הכוס. (שו"ע ס"י רצ"ד סעי' ג', מ"ב ס"י תקנ"ו סק"ב).

מג. אין אומרים בתפילת ערבית אחר העמידה "ויהי נועם" אלא מתחילין מיד "ואתה קדוש". (שו"ע ס"י תקנ"ט סעי' ב').

מד. אין ראוי לברך את חברו בברכת "שבוע טוב". (מ"ב ס"י תקנ"ד ס"ק מא, כה"ח שם א"י צ). **ואין אומרים "ויתן לך", וכן אין מברכין הבנים.** (רמ"א ס"י תקנ"ט ס"ב, ובמג"א שם, כה"ח ס"י תקנ"ו או"י א').

מה. חולה וכן מעוברות ומניקות הפטורים מהתענית, יזכירו "נחם" בתפלה אבל לא בכרהמ"ז. (ברכ"י ס"י תקנ"ו, מ"ב שם, אול"צ וחזו"ע שם).

יום ראשון - מוצאי היום

מו. במוצאי היום אין אומרים בתפלת ערבית "אתה חוננתנו" אף אם שכח לאומרו במוצ"ש. (מ"ב ס"י תקנ"ו סק"ג).

מז. יש לזכור לעשות הבדלה במוצאי היום ללא בשמים ונר, וגם אם לא בירך במוצ"ש לא יברך עתה. (שו"ע ס"י תקנ"ו, ובמ"ב סק"ד).

מח. אסור לאכול או לטעום קודם ההבדלה, ואם שכח להבדיל ונזכר לאחר אכילתו, לבני אשכנז יבדיל בשם ומלכות, (רמ"א ס"י רצט ס"ו), ולבני ספרד יבדיל ללא שו"מ. (כ"א בשו"ע שם ס"ו, בא"ח ש"ש פ' ויצא או"י כג, כה"ח שם ס"ק כו, שו"ת בי"א ח"ו ס"י מח או"י יג, אול"צ ח"ב פכ"ב, ומטעם סב"ל. וכ"ש לרדב"ז ח"ב ס"י תרמב. ומ"מ בכה"ג יברך על הגפן בסוף ההבדלה).

מט. מותר להבדיל על היין גם לבני אשכנז, ואין צריך ליתן לקטן לשתות. (מ"ב ס"י תקנ"ו סק"ג).

נ. מיד במוצאי התענית מותר לבני ספרד לאכול בשר ולשתות יין. (ברכי יוסף ס"י תקנ"ח סק"ב, כה"ח ס"י תקנ"א או"י קל, אול"צ פכ"ט או"י כו, חזו"ע עמ' תיד). **ובני אשכנז נהגו לאסור עד יום ב' בבוקר.** (רמ"א ס"י תקנ"ח).

נא. תספורת וגילוח הזקן, רחיצה בחמין, כיבוס הבגדים, מותרים לכל הדעות מיד במוצאי התענית. (מהז"ב שם סק"ה, מ"ב ד', הליכו"ש ע' תמט).

נב. שמיעת כלי זמר במוצאי התענית לבני ספרד יש להתיר, ולבני אשכנז יש להחמיר עד למחרת בבוקר. (דלא גרע דינם מבשר ויין כ"כ המ"ב ס"י תקנ"ח סק"ב, ול"ד למ"ש בשעה"צ שם סק"ד, דוד"ק).

נערך ע"י הרב מאיר פנחסי שליט"א

רב קהילת בני תורה - "דרכי דוד"

*לשאלות בדיני התענית ניתן לפנות לבית ההוראה "הליכות עולם" 24 שעות ברציפות